

Soạn văn lớp 11:

Bài Từ ngôn ngữ chung đến lời nói cá nhân

Mẫu 1. Soạn văn lớp 11: Từ ngôn ngữ chung đến lời nói cá nhân

1.1. Ngôn ngữ - tài sản chung của xã hội

1. Những yếu tố chung trong ngôn ngữ của cộng đồng:

- Các âm thanh và các thanh (nguyên âm, phụ âm, thanh điệu...).
- Các tiếng (âm tiết) là sự kết hợp của các âm và thanh.
- Các từ (từ đơn, từ ghép)
- Các ngữ cố định (thành ngữ, quán ngữ...).

2. Các quy tắc và phương thức chung:

- Quy tắc cấu tạo các kiểu câu. Ví dụ: cấu tạo kiểu câu ghép chỉ quan hệ nguyên nhân – kết quả...
- Phương thức chuyển nghĩa từ (nghĩa gốc sang nghĩa phái sinh)

Bên cạnh đó, còn nhiều quy tắc và phương thức chung khác thuộc các lĩnh vực ngữ âm, từ vựng, ngữ pháp, phong cách... của ngôn ngữ.

1.2. Lời nói – sản phẩm riêng của cá nhân

Cái riêng trong lời nói cá nhân biểu hiện qua:

1. Giọng nói cá nhân
2. Vốn từ ngữ cá nhân
3. Việc sử dụng các từ ngữ quen thuộc một cách sáng tạo
4. Việc cấu tạo ra từ mới
5. Việc vận dụng linh hoạt, sáng tạo quy tắc chung, phương thức chung.

Biểu hiện rõ nhất của nét riêng trong lời nói cá nhân là phong cách ngôn ngữ cá nhân.

1.3. Luyện tập

Câu 1 (trang 13 SGK Ngữ Văn 11 Tập 1):

*Bác Dương thôi đã thôi rồi,
Nước mây man mác ngậm ngùi lòng ta
(Nguyễn Khuyến, Khóc Dương Khuê)*

Từ "thôi" vốn có nghĩa chung là chấm dứt, kết thúc một hoạt động nào đó nhưng trong bài thơ này, Nguyễn Khuyến đã sáng tạo, "thôi" có nghĩa: sự mất mát, sự đau đớn. "Thôi" là hư từ được Nguyễn Khuyến dùng trong câu thơ để diễn tả nỗi đau của mình khi nghe tin bạn mất, đồng thời cũng là cách nói giảm để giảm bớt nỗi mất mát quá lớn không gì bù đắp nổi. Cách dùng này là sự sáng tạo nghĩa mới cho nghĩa của từ thôi. Nó thể hiện rõ dấu ấn lời nói cá nhân của Nguyễn Khuyến.

Câu 2 (trang 13 SGK Ngữ Văn 11 Tập 1):

Về cách sắp đặt từ ngữ trong hai câu thơ:

Xiên ngang mặt đất, rêu từng đám

Đâm toạc chân mây, đá mấy hòn

(Hồ Xuân Hương – Tự tình)

Hai câu thơ của Hồ Xuân Hương dùng toàn những từ ngữ quen thuộc nhưng trật tự sắp xếp cũng như cách phối hợp giữa chúng thể hiện những nét sáng tạo riêng, độc đáo của tác giả:

- Các cụm danh từ (rêu từng đám, đá mấy hòn) đều đảo danh từ trung tâm lên trước tổ hợp định từ + danh từ chỉ loại.
- Các câu đều có hình thức đảo trật tự cú pháp: sắp xếp bộ phận vị ngữ (động từ + bổ ngữ: xiên ngang – mặt đất, đâm toạc – chân mây) lên trước chủ ngữ (rêu từng đám, đá mấy hòn)

Sự sắp xếp của Hồ Xuân Hương khiến cho bức tranh thiên nhiên được miêu tả trong hai câu thơ hiện lên sắc sảo, đầy cá tính. Nó vừa tạo nên âm hưởng, vừa tô đậm các hình tượng thơ đồng thời cũng thể hiện nổi bật tâm trạng của nhân vật trữ tình.

Câu 3 (trang 13 SGK Ngữ Văn 11 Tập 1):

Ví dụ

Trong đoạn trích Vào phủ chúa Trịnh, quan Chánh đường sử dụng cách nói riêng của quan liêu trong triều: Thế tử = con vua, thánh thượng = vua, thánh chỉ = lệnh vua...

Có thể nêu các ví dụ về mối quan hệ giữa giống loài và từng cá thể (giữa một con cá với một loài cá...).

Mẫu 2. Soạn văn 11 bài Từ ngôn ngữ chung đến lời nói cá nhân

2.1. Ngôn ngữ - tài sản chung của xã hội

2.1.1. Những yếu tố chung trong ngôn ngữ của cộng đồng:

- Các âm thanh và các thanh (nguyên âm, phụ âm, thanh điệu...)
- Các tiếng (âm tiết) là sự kết hợp của các âm và thanh.
- Các từ (từ đơn, từ ghép)
- Các ngữ cố định (thành ngữ, quán ngữ...)

2.1.2. Các quy tắc và phương thức chung:

- Quy tắc chung: Quy tắc cấu tạo từ, ngữ (cụm từ, câu, đoạn...)
- Phương thức chuyển nghĩa từ (nghĩa gốc sang nghĩa phát sinh)

2.2. Lời nói – sản phẩm riêng của cá nhân

- Cái riêng trong lời nói cá nhân biểu hiện qua:
  - + Giọng nói cá nhân
  - + Vốn từ ngữ cá nhân
  - + Việc sử dụng các từ ngữ quen thuộc một cách sáng tạo
  - + Việc cấu tạo ra từ mới
  - + Việc vận dụng linh hoạt, sáng tạo quy tắc chung, phương thức chung.
- Biểu hiện rõ nhất của nét riêng trong lời nói cá nhân là phong cách ngôn ngữ cá nhân.

2.3. Luyện tập (trang 13 SGK Ngữ văn 11 Tập 1)

Câu 1 (trang 13 SGK Ngữ văn 11 Tập 1):

- Từ “thôi” vốn có nghĩa là chấm dứt, kết thúc một hoạt động nào đó
  - Từ “thôi” in đậm được Nguyễn Khuyến sử dụng để chỉ sự chấm dứt, kết thúc một cuộc đời
- ⇒ Đây chính là sự sáng tạo nghĩa mới cho từ “thôi” của Nguyễn Khuyến để làm giảm bớt đi sự đau lòng, xót xa khi mất đi một người bạn tri kỉ là Dương Khuê.

Câu 2 (trang 13 SGK Ngữ văn 11 Tập 1):

- Ở các câu thơ trên, Hồ Xuân Hương đã sử dụng biện pháp nghệ thuật đảo ngữ
- Ở trong các tổ hợp cụm danh từ đều đảo danh từ trung tâm lên trước: danh từ + phụ ngữ trước: rêu + từng đám, đá + mấy hòn

- Đảo vị ngữ lên trước chủ ngữ: “Xiên ngang mặt đất, rêu từng đám” (Từng đám rêu, xiên ngang mặt đất)

- Đưa các cụm động từ mạnh “Xiên ngang mặt đất”, “đâm toạc chân mây” làm vị ngữ lên trước

⇒ Tạo nên âm hưởng mạnh cho câu thơ, sự dữ dội của thiên nhiên cũng như của lòng người.

Câu 3 (trang 13 SGK Ngữ văn 11 Tập 1):

Ví dụ trong một loài cá chúng đều có những nét chung giống nhau như sống dưới nước, thở bằng mang. Nhưng mỗi con cá lại có những nét riêng khác nhau về kích thước, màu sắc, khối lượng. Như các loài cá đều đẻ trứng chỉ có cá heo, cá ngựa.. đẻ con..

Mẫu 3. Soạn văn 11: Từ ngôn ngữ chung đến lời nói cá nhân

3.1. Câu 1 (trang 13 SGK Ngữ văn 11 tập 1)

- Từ "thôi" nghĩa gốc là chấm dứt, kết thúc một hoạt động, hành động nào đó.

- Từ “thôi” trong bài "Khóc Dương Khuê" được dùng với nghĩa chuyển chỉ sự mất mát, đau đớn. "Thôi" là hư từ được Nguyễn Khuyến dùng trong câu thơ để diễn tả nỗi đau của mình khi nghe tin bạn mất, đồng thời cũng là cách nói giảm để giảm bớt nỗi mất mát quá lớn không gì bù đắp nổi.

3.2. Câu 2 (trang 13 SGK Ngữ văn 11 tập 1)

- Cách sắp đặt từ ngữ:

+ Đảo trật tự từ: xiên ngang - mặt đất, rêu - từng đám

+ Biện pháp đối: xiên ngang ><đâm toạc, mặt đất >< chân mây

- Tác dụng: Sự sắp xếp của Hồ Xuân Hương khiến cho bức tranh thiên nhiên được miêu tả trong hai câu thơ hiện lên sắc sảo, đầy cá tính. Nó vừa tạo nên âm hưởng, vừa tô đậm các hình tượng thơ đồng thời cũng thể hiện nổi bật tâm trạng của nhân vật trữ tình. Thể hiện sự cá tính, sắc sảo của Hồ Xuân Hương.

3.3. Câu 3 (trang 9 SGK Ngữ văn 11 tập 1)

VD:

Sương chùng chình qua ngõ

Hình như thu đã về

(Sang thu - Hữu Thỉnh)

=> Từ láy tượng hình chùng chình được Hữu Thỉnh sử dụng thật tinh tế, giúp gợi tả trạng thái ung dung, chậm rãi của sương và cũng là trạng thái chuyển giao của mùa từ hạ sang thu.

=> Các nhà thơ, nhà văn từ kho tàng ngôn ngữ chung của cộng đồng, bằng những cách sử dụng những kết hợp từ lạ, những liên tưởng độc đáo đã tạo nên những lời nói mang dấu ấn riêng của phong cách cá nhân.